

EXCURSIÓ Á SANT CUGAT DEL VALLÉS.

21 Octubre de 1877.

Reunits en la galeria del claustre de Sant Cugat del Vallés lo Sr. President Fiter é Ingles, los Sres. Riera y Bertran, Arabia, Ambrós (Marsal), Ambrós (Ramon), Font y Crusó y lo infrascrit (Eudalt Canibell), s'obrí la sessió á dos quarts de déu del mati.

Aprés comensárem á investigar. Bell espay contemplárem lo claustre, embadalits en aquella infinita varietat de capítells, tresor artístich, arqueológich y de tant interés per la indumentaria, puix trajos del segle xi sempre son rars, *mes allí estant á doll.*

Al entrar en lo claustre se 'ns enrogi la cara de vergonya; no es lluny lo dia en que la galeria oriental s' arruine. Nostra aymada Associació avuy es jove y no pot deturar sa cayguda; per aixó plorem, mes ¡ay d'aquells que poden y s' ho miran ab indiferencia indigne de catalans! lo dia en que s' arruine caurá de sobre seu un anatema, mil voltas pitjor

que cent desfetas tempestas, y demá quant lo viatjador contempli aquell munt d' artísticas runas rublertas d' herba, los malehirá fins en sa tomba, y será just. Alguns socis senyalavan la fetxa de construcció, segle XII; deyan judicant per las magníficas proporcions de sos archs y la acabada escultura de sos capitells, y s' erravan, com també va errarse lo distingit viatjador Ponz; es que l' artista va avansarse á la seva época, com atinadament han dit alguns que de la catedral del Vallés s' han ocupat, y ben senyaladament se veu en los finestrals del creuher y ábside, marcadament gòtics, malgrat de naixer tot just aquest bell estil en apartadas regions. Com mes amunt he apuntat, son dignes d' estudi los capitells d' aquell claustre bizanti; no son solzament los trajos lo que pot estudiarse allí ab profit, ho son també las costums, las armas y útils de la época á que pertanyen. Descollan entre altres los que representan un saltimbanquis, la colometa portant la branca d' olivera á la arca de Noé, la brema, una professó de frares benets, la fugida á Egipte, en que Sant Joseph es representat per un brau caballer vestint la pesada malla y armat de fortas armas, y tants altres que seria llarch mentar. En un dels anguls está consignada la construcció en una lápida tant petita que honra al autor per sa modestia; y diu així:

Hæc est Arnalli
 sculptoris forma Geralli (1)
 qui claustrum tale
 construxit perpetuale.

(1) *Corretgit segons indica lo Sr. Milá en lo prólech del Album pintoresch monumental de Catalunya.*—Nota de la Associació.

Sortirem del claustre ab tant variadas impressions, y entràrem en la esglesia, fixant la atenció en las urnas de la entrada, algunas de las quals contan ja setgles de fetxa y en las que hi jahuen los antecessors de las familias Saltells, Togores y altres. Al bell costat d' aquests sepulcres hi ha un petit altar gòtich digne d' estudi, qual frontal bizanti, plé d' inscripcions, es lo mes notable, per sa antiguetat, que d' escultura de talla guarda 'l temple com á objecte arqueològich.

Igual que nostras basílicas la esglesia de Sant Cugat té lo chor en lo centre, observantse á primera vista la desigualtat de *duas magníficas agullas góticas de delicat treball* que designan los llochs del abat y del prior respectivament. En la paret lateral de la dreta hi ha lo sepulcre del abat Othón qual tosca figura jacent s' hi veu dessobre; la inscripció bastant mal tractada, es poch menys que impossible llegirla. Al costat hi penja una tauleta ab gòtichs characters contenint curiosas noticias biográficas d' aquell abat.

Lo altar major, magnífica obra de la que s' ha dit corria parellas ab la de la catedral de Barcelona, no es avuy lo que era; bárbarament mutilat per la ignorancia, lo contemplarlo ja no causa admiració sino odi als que han colocat en lo centre la pesada imatge barroca y han trencat magnífichs dossers y agullas góticas pera que 's poguéssense veurer mellor las caragoladas robas que tot ho tenen menys art.

Darrera del altar estan malmesos richs tapissos que ja ni 's veu lo que representan. Allí meteix bastant mal aconduhits també hi ha alguns bagulets ó caixetas de típicas formas que contenen ó contenian reliquias. En una d' ellas nos digueren que hi havia los restos del abat Biure, assassinat en est monastir, qual capa y alba son cuydadosament guardadas en un

quarto del pas que porta á una fosca capella lateral. L'alba es encara esquitxada de sang y en la capa pluvial poden veures ben marcadament los amples forats oberts per lo punyal. Ben segur estranyarán quants lo fet ignorin que en la terra de la llealtat fos tant inhumanament assessinada persona que tant representava.

La causa es la següent, segons lo Sr. Bofarull qui diu que existeix en l' Arxiu Real una transacció feta entre lo Rey En Pere IV y l' abat successor de Arnau Ramon Biure en que queda per clar tant interessant assumpto. Bernat de Saltells en son testament firmat á las nonas de Mars de 1347 havia nomenat per hereu universal de tot sos bens, al abat del monastir y á aquest, reservantse 12.000 sous pera son fill Berenguer, sens que en lo document s' expressi si era com á dot lo que tampoch queda per clar en las reclamacions que mes tart feu lo fill. A 6 de las kalendas de Maig de 1348 Bernat feu donació de sos quantiosos bens al monastir.

Mort En Bernat son fill Berenguer reclamá la herencia volent anular lo testament de son pare, mes com l' abat volgué sostenir sos drets, se subjectá la causa á una sentència arbitral dada á Barcelona per diferents advocats y doctors als idus de Maig de 1350 en lo que 's fallá que l' abat se quedés ab la herencia, havent de satisfer dins curt espay de temps 47.000 sous á Berenguer en rahó dels bens de sa mare de que era hereu, de la reserva de son pare, de los aliments de mare y fill que no s' havian pagat de molt temps, y altres drets que no 's mentan. Després d' haver passat la qüestió tots los tramits de lley, no haverse complert la sentència arbitral, ni lo convingunt dels 47.000 sous, finit lo temps fixat, lo desheretat Berenguer de Saltells acompanyat de Bernardi Rossela de Sabadell, Ramon Vi-

nader de Barcelona, Antich Ferigola, Pere Letonis (sens dubte Lledó, diu Bofarull) y un subjecte nomenat Negre á la hora *de matinas* del dia de Nadal de 1351 en lo chor de la esglesia donaren moltes punyaladas al abat Arnau Ramon Biure qui al veures acómés va correr fins al presbiteri ahont agafá una creu pera amparars, la que li fou arrancada á punyaladas corrent ell altre volta fins al chor, ahont fou mort d' una llansada.

Com fou molta la importancia del fet l' astut Pere IV se posá en lloch del desheredat ab la idea de cobrar pera 'l fisch *los bens que al criminal haguessen d' esser confiscats* y com los bens no podian esser representats mes que en los 47.000 sous que no havia pagat l' abat Biure, convingué lo successor d' aquest en entregarlos al rey En Pere qui 's quedá ab la herencia de Saltells ab la facultat d' enrunar fins als fonaments la casa d' aquest nom, qual solar voltaria de fitas y seria propietat alodial del monastir podent fer del meteix lo que á dit abat y successors los plagués.

Debem tornar á seguir la interrompuda investigació. Un abat, qual nom no vull estampár, en 1798 *adorná* lo temple posant una balustrada que tanca 'l presbiteri y feu estucar sas parets imitant jaspí que contrasta horrorosament ab lo temple y sobre tot ab lo delicat altar.

Al peu dels *grahons* del presbiteri pot admirarse una riquíssima llosa sepulcral grabada, representant lo cadavre del abat Benet Steves (1419) portat per dos angels. Notable es per las bonicas caras del abat y angels grabadas bastant fondo per vera ma de mestre.

Com á curiositat varen mostrarnos l' ara del altar major, inmensa pedra de 18 pams de longitut per 11 de latitut y pam y quart de gruix.

Ab gran amabilitat nos mostrá lo Sr. Vicari Mossen Joan Vilella tot quant tanca la rectoria y sacristia; en la primera poguerem admirar una bella pintura sobre taula del segle xv ó xvi. Representa lo martiri de S. Medir veyentse en lo fons lo monastir en construcció, qual edifici copiat del quadro pot veures en la colecció de dibuixos de la Associació, puix ofereix alguna variant particular. En la sacristia lo mes notable es una creu gòtica riquíssima per la delicadesa del treball y la lápida del abat Guerau (*Geraldus*) de Casclarino, mort á 4 de las Kalendas de Novembre de 1294.

L' origen de S. Cugat se remonta á la época romana. Quan Cessar vingué á acabar la guerra de Cantabria, fundá un castell que s' anomená *castell octaviá* enrunat á la invasió dels alarbs; damunt d' aquellas runas s' edificá un monastir dedicat á S. Cugat; á la incursió d' Almansor fou altre volta arrunat, mort son abat Joan y 'ls onze monjos que hi havia. A la vinguda del exercit franch-catalá, Carle-Many y son fill Lluís lo *Piadós* restauraren l' enrunat monastir, contribuint en gran manera á sa reconstrucció l' abat Othon II: així se despren de las notas biográficas que foren copiadas de la tauleta de son sepulcre. Lo claustre actual sembla que fou comensat en 1013 y á la meytat del segle xi se feu la enagenació d' alguns terrenos á n' ell adjunts.

A la ombra del monastir va creixer la població qual nom porta, á n' ell degué sa importancia y pera que puga jutjar-se de la que antiguament tingué vull citar un sol dato. En 1348 terrible peste assolá gran part del Vallés causant considerables estragos malgrat de lo qual 169 families van quedar en Sant Cugat.

En lo meteix segle xiv fou assassinat l' abat Biure á la mitja nit de Nadal com ja queda mentat, y si á la tradició

haviam de creure lo gall que està en la petita cúpula damunt lo creuher va cantar y tocaren las campanas que s' ohiren clarament fins á Montserrat; així ho conta la senzilla gent de nostra terre.

Pot darse per segur l' establiment de la estampa á Sant Cugat del Vallés en lo segle xv.

A principis del segle xviii encare era gran la influencia del imperial monastir de Sant Cugat del Vallés, puix un dels embaixadors del Consell de Cent pera rébre á Felip V á l' entrar á Catalunya, en 1702, fou lo abat de Sant Cugat, Fr. Baltasar de Montaner y Çacosta.

Desde llavors no conta ja cap mes fet notable que mentat sia en nostras crónicas. Lo nefast any 1835 també posá sa negra má damunt d' aquesta joia; ben alt parlan, las ennegridas runas que foren un temps forts murs y las moradas dels monjos benets. Per sort no va ésser cremat l' arxiu y encare resta en peu lo claustre si be que un tant escalabradas moltras de sas delicadas figuras, com la del abat Pons en son sepulcre.

Avuy l' ample píca octógona del centre del claustre ja no arruixa de brillantas perlas las ben conreadas flors; lo flayrós jardí es erm; los arbres centenaris omplenan la galeria de secas fullas qual trist remoreig nos recorda que som á la tardor ¡ay! aquell bell claustre ha arribat també á la tardor.

Los travalls fets son: Fiter, copia de varis capitells del claustre, una vista del meteix y croquis dels enrunats murs del monastir. Tamaro, vista general del monastir desde 'l carrer de la Creu y la tomba del abat Othon. Arabia, dibuix d' un capitell del claustre, una vista del monastir y una copia de la fatxada de la esglesia segons lo retaule de Sant Medir

existent á la Rectoria (segle XVI); Riera y Bertran y Fiter, transcripció de duas tauletas gòticas, contenint la una lo epitafi-biografia del abat Othon y la altre un inventari de las reliquias que possehia lo monastir; Font (Joaquim) y Ambrós (Ramon) alguns calchs de lápidas; Masriera, vista de la fatxada y vista del claustre; lo infrascrit, dibuixos de capitells y trajos del segle XI y detalls dels meteixos del claustre de Sant Cugat; runas de una torra angular del mur, ábside de la esglesia, creu de terme en lo camí de Rubí, calch de la lápida de la fundació del claustre y la llosa sepulcral del abat Benet Steves, essent ajudat en eix últim per los Srs. Riera, Font y Ambrós.

Los Srs. Tàmaro y Masriera s' uniren á la excursió envers mitj dia.

La sessió s' alsà á dos quarts de nou del vespre.

(Extracte del acta firmada per los Srs. President y Secretari 2.ª de la Associació.)
